

Warszawa, dnia 16 maja 2016 r.

KMP.573.6.2016.RK

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Augustowie**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 25-26 kwietnia 2016 r. do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Augustowie przy ul. Jeziornej 31 (zwanego dalej: Ośrodkiem, placówką lub MOW), udali się przedstawiciele Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (dalej: KMP, Mechanizm, zespół wizytacyjny): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Przemysław Kazimirski i Rafał Kulas (prawnicy).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli Mechanizmu było sprawdzenie stanu przestrzegania praw wychowanków przebywających w placówce oraz dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę wstępną z Grzegorzem Zarychtą – dyrektorem MOW oraz Hubertem Miklaszewskim – wychowawcą,
- dokonano oglądu terenu placówki, w tym pokoi wychowanków, toalet, jadalni, pomieszczeń dydaktycznych i rekreacyjnych,
- przeprowadzono podczas oglądu placówki rozmowy z personelem MOW,
- przeprowadzono rozmowy indywidualne z losowo wybranymi wychowankami Ośrodka,
- dokonano analizy dokumentacji dostępnej na miejscu, w tym akt osobowych, zeszytu skarg i wniosków, protokołów i raportów z zebrań kadry MOW, zeszytu

raportów dyżurów, sprawozdań z wizytacji sędziego Sądu Rejonowego w Suwałkach i protokołu kontroli Kuratorium Oświaty w Białymstoku,

- wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele KMP poinformowali dyrektora MOW o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji poddano analizie udostępnioną dokumentację związaną z funkcjonowaniem MOW, w tym statut placówki, procedurę stosowania środków przymusu bezpośredniego i program wychowawczy.

Podczas wizytacji przedstawiciele KMP dokonali oceny traktowania wychowanków przez personel, legalności i prawidłowości dyscyplinowania, zapewnionych im warunków bytowych, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, realizacji prawa wychowanków do ochrony zdrowia, edukacji, rekreacji i wypoczynku oraz swobody praktyk religijnych, a także kwalifikacji personelu i realizowanych oddziaływań wychowawczych i terapeutycznych. W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie te kwestie, w których przedstawiciele KMP stwierdzili nieprawidłowości lub wyróżniają jednostkę na tle pozostałych.

2. Charakterystyka jednostki

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Augustowie jest placówką resocjalizacyjną dla młodzieży męskiej niedostosowanej społecznie lub zagrożonej niedostosowaniem społecznym. Organem prowadzącym MOW jest Fundacja *Cordis* z siedzibą w Augustowie. Nadzór pedagogiczny nad działalnością Ośrodka sprawuje Podlaski Kurator Oświaty.

Pojemność MOW wynosi 24 miejsca. W dniu wizytacji w placówce przebywało 14 wychowanków, zaś 7 przebywało na ucieczce. W Ośrodku funkcjonowały 2 grupy wychowawcze, których pojemność nie przekraczała 12 osób.

Analiza akt osobowych wychowanków nie ujawniła nieprawidłowości w zakresie legalności ich pobytu w placówce.

3. Mocne strony placówki i dobre praktyki

Za mocną stroną placówki należy uznać dobre warunki lokalowe, jakie MOW oferuje swoim podopiecznym. Pokoje wychowanków były dobrze wyposażone i indywidualnie przyozdobione, posiadały również łazienkę. Ośrodek dysponuje również dobrze wyposażoną salą komputerową i salą rekreacyjną, wyposażoną w sprzęt audiowizualny. Do Ośrodka przylega duży, ogrodzony teren na którym znajduje się boisko do koszykówki i siatkówki,

miejsce do grillowania i rozpalania ogniska oraz ławki. Miejsce to służy do wypoczynku i rekreacji, jest również wykorzystywane jako miejsce spotkań wychowanków z bliskimi.

Placówka oferuje swoim podopiecznym ciekawą i różnorodną ofertę zajęć pozalekcyjnych, dostosowaną do potrzeb i zainteresowań wychowanka. Wśród dostępnych form aktywności należy wymienić realizowane poza placówką: kurs aikido, kick-boxingu, piłki nożnej, wyjazdów narciarskich i rowerowych czy kurs prawa jazdy, finansowany ze środków MOW. W obrębie MOW do dyspozycji wychowanków pozostają również dobrze wyposażona siłownia, sala gimnastyczna (z matami i workiem treningowym). W ramach rekreacji wychowankowie mogą również grać w bilard czy tenisa stołowego lub uczestniczyć w zajęciach teatralnych.

Ciekawym pomysłem realizowanym w placówce jest instytucja *aniola*. Jest to wychowanek, przebywający dłużej w placówce, którego zadaniem jest wprowadzenie nowego wychowanka w specyfikę Ośrodka oraz pomoc w aklimatyzacji. Pełni on funkcję wyłącznie wspierającą, a zgoda na jej wykonywanie jest dobrowolna. Przedstawiciele Mechanizmu pozytywnie oceniają ww. pomysł.

4. Problemy systemowe

W wizytowanej placówce personel stosuje wobec wychowanków testy na obecność narkotyków w organizmie oraz badanie alkomatem. Informacje w tej sprawie przekazał zespołowi wizytującemu dyrektor placówki, wychowawcy oraz sami wychowankowie. Potwierdzają je również wpisy w zeszycie dyżurów wychowawców.

Przedstawiciele KMP zwracają uwagę w tym miejscu, że ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 1982 r. Nr 35, poz. 228 ze zm.), zwana dalej: upn, nie daje możliwości osobie innej niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w organizmie nieletniego obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b upn.). W związku z tym należy uznać, iż personel placówki nie ma prawa zobowiązania nieletniego do poddania się takim badaniom. Jeżeli natomiast zachodzi podejrzenie, że nieletni wychowanek popełnił przestępstwo lub wykroczenie po spożyciu alkoholu, personel MOW powinien o zdarzeniu powiadomić rodziców i Policję, która stosownie do przepisu art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 1982 r. Nr 35, poz. 230 ze zm.), może dokonać badania koniecznego do ustalenia zawartości alkoholu w organizmie, w szczególności zabiegowi pobrania krwi,

z zastrzeżeniem, że zabiegu pobrania krwi dokonuje wówczas fachowy pracownik służby zdrowia. Działania pracowników MOW mają w przywołanej sytuacji charakter interwencyjny i nie upoważniają personelu do samodzielnej kontroli zawartości alkoholu w organizmie.

Kwestia przeprowadzania wobec wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych testów na obecność w organizmie alkoholu i środków odurzających była wskazywana jako problem systemowy w raporcie rocznym Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2014¹, wymagający zmian legislacyjnych.

Wątpliwości przedstawicieli KMP budzi również praktyka przeszukiwania rzeczy, pokoi i samych wychowanków, w sytuacjach gdy istnieje podejrzenie posiadania przez nich rzeczy zabronionych regulaminem lub prawem. Informacje w tej sprawie przekazali pracownikom BRPO dyrektor placówki, wychowawcy oraz nieletni. Czynności przeszukania odbywają się w pokoju wychowawców, przy czym wychowanek, co do zasady nie jest zmuszany do rozebrania się. Personel poprzestaje na pobieżnym sprawdzeniu kieszeni i odzieży, a także rzeczy wychowanka, chociaż odnotowano pojedynczy sygnał o tym, że wychowanek musi rozebrać się w trakcie przeszukania do bielizny. Przeszukanie pokoju, odbywa się z udziałem wychowanka podejrzewanego o posiadanie zabronionej rzeczy lub innego wychowanka (w sytuacji gdy podejrzewany chłopiec nie może uczestniczyć w czynności).

Przedstawiciele KMP zwracają też uwagę na wpis w zeszycie skarg dokonany przez *(dane osobowe usunięto): Pokoje jak miały być przeszukiwane to miał być wychowawca i jeden wychowanek nawet w przyczynie podejrzeń. Dnia 20-04-2016 r. był przeszukiwany pokój (wpis nieczytelny) i był tylko wychowawca. Zapytany o powyższą sytuację dyrektor wyjaśnił, że chłopiec nie mógł uczestniczyć w przeszukaniu z powodu nieobecności i w jego zastępstwie w czynności uczestniczył inny wychowanek.*

Do przeszukania odnosi się także obowiązująca w Ośrodku *Procedura ucieczki i powrotu wychowanka* – zatwierdzona na zebraniu rady pedagogicznej MOW dnia 5 grudnia 2015 r., która w przypadku ucieczki wychowanka, w pkt. 4 przewiduje zabezpieczenie rzeczy w obecności kilku wychowanków z pokoju, zaś po jego powrocie przeszukanie, spisanie rzeczy z którymi przybywa o ile są to nowe rzeczy (pkt. 1 Procedury powrotu wychowanka).

---

¹ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2014, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2015, nr 4, s. 36-37, dostępny na stronie: <http://rpo.gov.pl/pl/content/raport-rpo-z-dzia%C5%82alno%C5%9Bci-w-polsce-kmp-w-roku-2014>

Przedstawiciele KMP podkreślają, że obowiązujące przepisy prawa nie dają personelowi MOW uprawnień do dokonywania sprawdzenia rzeczy i osoby, a także dokonywania przeszukiwania. W przypadku organów stosujących prawo (jak np. Policja, Straż Graniczna, ABW, CBA i inne) uprawnienie do ww. czynności wynika wprost z ustawy. W przypadku pracowników MOW ani obowiązująca ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, ani inny akt prawny takich uprawnień nie przewiduje. Powyższe działanie narusza więc zasadę legalizmu wyrażoną w Konstytucji RP i jest nieuprawnionym uzurpowaniem sobie przez personel uprawnień do których nie ma on prawa.

Przedstawiciele KMP przypominają, że zgodnie z zasadą legalizmu, wyrażoną w art. 7 Konstytucji RP *Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa*. Nie mogą więc domniemywać swojej kompetencji, a wszelkie ich działania muszą mieć podstawę prawną².

Należy też zauważyć, że sprawdzenie czy przeszukiwanie są czynnościami ingerującymi w wolność jednostki, jej poczucie godności i samostanowienia, zaś realizowane w sposób nieodpowiedni, noszą w sobie ryzyko poniżenia. W związku z powyższym mogą być realizowane w sytuacjach gdy takie uprawnienie wynika wprost z ustawy, przez odpowiednio przeszkolony w tej materii personel i podlegać kontroli w zakresie legalności i prawidłowości wykonania³.

Przedstawiciele KMP przypominają, że zgodnie z Konstytucją RP⁴ *Wolność człowieka podlega ochronie prawnej oraz Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw*.

Przedstawiciele KMP nie mają wątpliwości, że praktykowane działania służą zapewnieniu wychowankom bezpieczeństwa, jednak nie mogą odbywać się bez właściwej podstawy prawnej. Do czasu więc wprowadzenia przez ustawodawcę odpowiednich

---

² Sąd Najwyższy w postanowieniu 7 sędziów SN z 18 stycznia 2005 r. (sygn. WK 22/04) wskazał, że *Art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowiący, że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa zawiera normę zakazującą domniemywania kompetencji takiego organu i tym samym nakazuje, by wszelkie działania organu władzy publicznej były oparte na wyraźnie określonej normie kompetencyjnej*.

³ Przykładowo w postępowaniu karnym na przeszukiwanie i zatrzymanie rzeczy przysługuje zażalenie do sądu. Z czynności sporządza się również protokół, zob. art. 143 § 1 pkt. 6, art. 217 § 4, art. 229, art. 236 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 ze zm.).

⁴ Zob. art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 7, poz. 483 ze zm.).

unormowań prawnych, personel młodzieżowych ośrodków wychowawczych powinien odstąpić od dokonywania ww. czynności. Przedstawiciele KMP rekomendują dyrektorowi MOW zaprzestanie przeszukiwania rzeczy, pokoi i samych wychowanków.

Przeszukiwanie zawartości listów i paczek (bez zapoznawania się z jej treścią) odbywa się w obecności i za zgodą wychowanków. Przedstawiciele KMP uważają jednak, że w celu wzmocnienia gwarancji poszanowania praw i wolności nieletnich, uprawnienia pracowników MOW do dokonywania tego typu czynności, jako ingerujące w sferę korzystania z konstytucyjnych wolności i praw, powinny być wpisane w ustawę. Obowiązująca bowiem ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, określa jedynie postępowanie personelu MOW w przypadku kontroli treści korespondencji, nie odnosi się jednak do przypadków kontroli samej zawartości przesyłki w celu ewentualnego wykrycia rzeczy zabronionych, zaś w przypadku służb porządku publicznego takie uprawnienia są wpisane w ustawę⁵.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Traktowanie

Odnotowano sygnały o prowokujących, eskalujących konflikty zachowaniach dwójki wychowawców (*dane osobowe usunięto*). Z opisów wychowanków wynika, że ww. w sytuacjach pobudzenia chłopców, zamiast starać się ich wyciszyć i uświadomić błędne postępowanie i grożące konsekwencje, dodatkowo ich prowokują (używając np. słów *no i co jeszcze, no dalej, zaryzykujesz jeszcze jednego minusa ?*). Chłopcy wskazywali również, że w sytuacjach, gdy zwracają się do ww. wychowawców z jakąś prośbą i spotykają się z odmową, oczekują od nich uzasadnienia swych decyzji, a nie *krótkiego nie, bo nie*.

W czasie wizytacji dyrektor placówki wskazywał, że wychowankowie zgłaszali mu niewłaściwe zachowanie personelu w postaci nieodpowiedniego zwracania się do nich, czy prowokującego zachowania i w czasie zebrania społeczności była na ten temat rozmowa. Z uwagi na powyższe przedstawiciele KMP zalecają podjęcie działań na rzecz wyeliminowania wskazanych wyżej nieprawidłowości.

5.2. Dyscyplinowanie

---

⁵ Zob. art. 66 § 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 1982 r. Nr 35, poz. 228 ze zm.), art. 1 ust. 1 lit. b), art. 2 ust. 1 lit. b), art. 3 ust. 3 lit. b), art. 6 ust. 3 lit. b), art. 7 ust. 2 lit. b), art. 10 ust. 2 lit. b), art. 11 ust. 2 lit. b) ustawy z dnia 15 stycznia 2016 r. o zmianie ustawy o Policji oraz o niektórych innych ustaw (Dz.U. z 4 lutego 2016 r. poz. 147).

Pomimo wydanej po wizytacji przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji w dniach 29-30 maja 2012 r.⁶, rekomendacji zaprzestania stosowania wobec wychowanków odpowiedzialności zbiorowej oraz deklaracji dyrektora placówki o zaniechaniu jakichkolwiek form pośredniego lub bezpośredniego wprowadzania takiej odpowiedzialności, przedstawiciele KMP odnotowali że taka forma dyscyplinowania wychowanków jest w dalszym ciągu praktykowana.

Ma ona miejsce w sytuacji ujawnienia palenia przez chłopców papierosów lub ucieczki i skutkuje utratą przez grupę dostępnych przywilejów (prowadzenia dodatkowych rozmów telefonicznych, korzystania z sali komputerowej i multimedialnej oraz z sali bilardowej). Istnienie takiej formy dyscyplinowania wychowanków potwierdził dyrektor placówki, wychowawcy oraz sami nieletni. W odczuciu chłopców taka forma karania jest niesprawiedliwa, co było przez nich sygnalizowane personelowi.

Przedstawiciele KMP z niepokojem zauważają również, że forma karania zbiorowego została usankcjonowana w sposób formalny, podczas zebrania Rady Pedagogicznej Rady Ośrodka, dnia 28 sierpnia 2015 r., które odbyło się w sprawie ustalenia organizacji pracy w roku szkolnym 2015/2016. W protokole zebrania, na str. 3 czytamy:

Odpowiedzialność za zniszczenia

Zapoznajemy z zarządzeniem

3 rodzaje odpowiedzialności za zniszczenia

-indywidualna

-pokojowa

-grupowa.

W odpowiedzi na uwagi przedstawicieli Mechanizmu dyrektor placówki przyznał, że powodem wprowadzenia takiej formy dyscyplinowania było przeświadczenie o jej skuteczności i metoda ta pozwoliła na zmniejszenie problemu palenia wśród wychowanków.

Przedstawiciele KMP przypominają, że odpowiedzialność zbiorowa stoi w sprzeczności z Regułami ONZ, które mówią: *Sankcje zbiorowe mają być zakazane (Reguła 67). Dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów (Reguła 70).*

Warto też zauważyć, że obowiązująca ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich nie przewiduje takiej formy dyscyplinowania, a wręcz przeciwnie – wskazując na zasadę

---

⁶ Zob. Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji MOW w Augustowie w dniach 29-30 maja 2012 r., sygn. RPO-703077-VII-720.8/12/MK oraz odpowiedź dyrektora MOW na raport – pismo z dnia 10 października 2012 r.

indywidualizacji jako dyrektywę przewodnią, obowiązującą w toku wszystkich faz postępowania z nieletnim⁷.

Przedstawiciele KMP podkreślają, że karanie nieletnich za czyny, których nie popełnili może wywoływać w nich poczucie niesprawiedliwości, upokorzenia i wrogości wobec innych, a także prowokować działania odwetowe innych wychowanków wobec sprawcy. Sprzyja to powstawaniu negatywnych postaw wychowawczych i przejawów drugiego życia. Uzyskiwane dzięki takiej metodzie efekty dyscyplinarne nie mogą stanowić przesłanki jej stosowania. Z uwagi na powyższe przedstawiciele KMP rekomendują dyrektorowi wizytowanej placówki jak najszybsze wyeliminowanie stosowanych sankcji zbiorowych.

Wątpliwości przedstawicieli Mechanizmu wzbudziły także określone w statucie⁸ kary w postaci pracy umysłowej – przygotowania referatu, odczytu, wypracowania, itp. Jest to środek dyscyplinujący sprzeczny z paradygmatem współczesnej pedagogiki, który zaleca w miejsce karania, sięganie do powszechnie znanych w pedagogice metod, opartych na wzmacnianiu pozytywnym. Oddziaływania o charakterze korekcyjnym (oparte na zewnętrznym przymusie) nie przynoszą trwałych i głębokich zmian postaw i zachowań u osób nieprzystosowanych społecznie. Tego typu działalność resocjalizacyjna prowadzi do wykształcenia reaktywnych postaw i postępowania konformistycznego, skutkujących udawaniem akceptowania narzuconych reguł w realiach instytucji zamkniętej. Jak wywodzi prof. Marek Konopczyński *Z resocjalizacyjnego punktu widzenia karanie podopiecznych nie jest samoistną wartością pedagogiczną, a kara jako taka nie wnosi pierwiastków o charakterze wychowawczo-rozwojowym*⁹.

Warto w tym miejscu odwołać się także do Reguły 94.1 *Reguł hawańskich*, zgodnie z którą *procedury dyscyplinarne powinny być mechanizmami stosowanymi w ostateczności. Konstrukttywne rozwiązywanie konfliktów oraz interakcja wychowawcza mająca na celu uzasadnienie norm, powinny mieć pierwszeństwo względem formalnych dyscyplinarnych*¹⁰.

Przedstawiciele KMP podkreślają, że określenie w katalogu kar aktywności intelektualnej może doprowadzić do wykształcenia w młodym człowieku postrzegania tego typu aktywności jako sankcji i zniechęć wręcz do dodatkowej aktywności intelektualnej

---

⁷ Zob. art. 3 § 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 1982 r. Nr 35, poz. 228 ze zm.) oraz publikację: Marianna Korcyl-Wolska, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, 2 wydanie, Wolters Kluwer, s. 223.

⁸ Zob. pkt. 18 zmiany Statutu z dnia 1 września 2015 r. w zw. z § 29 ust. 4 pkt. 6 i 7 Statutu.

⁹ Zob. M. Konopczyński, *Kryzys resocjalizacji czyli sukces działań pozornych*, Wyd. Pedagogium, 2013 r.

¹⁰ Zob. Reguły Narodów Zjednoczonych dotyczące ochrony nieletnich pozbawionych wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113 z 14 grudnia 1990 r.

(przygotowywania odczytów, referatów czy prac pisemnych). Przedstawiciele KMP zachęcają personel Ośrodka do pozytywnego motywowania wychowanków w tej kwestii i unikania sytuacji, w której praca na rzecz własnego rozwoju będzie utożsamiana w karą.

Przedstawiciele KMP zauważają ponadto, że katalog kar wychowanków określony w Statucie nie zawiera czasu ich obowiązywania. Wizytujący podkreślają, że zgodnie z Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Zasada 68).

Przedstawiciele KMP zalecają zmianę statutu placówki i opracowanych na jej podstawie dokumentów wewnętrznych poprzez wykreślenie z katalogu kar pracy umysłowej i dostosowanie go do przepisów prawa, a także uzupełnienie środków dyscyplinarnych o czas ich obowiązywania.

Przedstawiciele KMP zwracają też uwagę, że placówka była dwukrotnie (29 maja 2014 r. i 05 maja 2015 r.) wizytowana przez sędziów Sądu Rejonowego w Suwałkach¹¹, którzy dokonali sprawdzenia m.in. zgodności stosowanych kar z obowiązującymi przepisami. W swoich raportach powizytacyjnych sędziowie dwukrotnie wskazywali na stosowanie w MOW kary w postaci pracy umysłowej, raz w postaci zmiany placówki. Sędziowie nie odnotowali jednak, że są to kary, które nie uwzględniają podstawowych wskazań nauki i doświadczeń pedagogicznych, mimo ich oczywistego charakteru¹². W żadnym z protokołów kontrolnych nie ma też informacji o stosowaniu wobec nieletnich odpowiedzialności zbiorowych oraz komentarza dotyczącego stosowania kar.

5.3. Prawo do informacji

Na tablicach informacyjnych Ośrodka brak było danych teleadresowych instytucji stojących na straży praw człowieka (m.in. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw

---

¹¹ Zob. pismo Prezesa Sądu Okręgowego w Suwałkach z dnia 20 czerwca 2014 r., sygn. RW-440-2/14 oraz z dnia 01 czerwca 2015 r., sygn. RW-440-3/15.

¹² Zob. Pkt IV Protokołu z dnia 4 czerwca 2014 r. i 26 maja 2015 r.

Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziego rodzinnego). Ponieważ zarówno Statut placówki, jak i przepisy prawa dają wychowankom możliwość zwrócenia się ze swoimi wnioskami do odpowiednich instytucji, rekomenduje się uzupełnienie tablic informacyjnych o wykaz ww. informacji.

W trakcie rozmowy podsumowującej wizytację dyrektor wyjaśnił, że wykaz taki znajduje się w pokoju wychowawców. Nie negując tej formy udostępniania informacji przedstawiciele KMP dostrzegają konieczność udostępnienia ww. wykazu poza pokojem personelu. Wywieszenie go bowiem w pokoju wychowawców może powodować niechęć wychowanka do skorzystania z niego i obawę o ewentualne konsekwencje. Takie udostępnienie informacji może mieć również walor edukacyjny, w kształtowaniu świadomości prawnej młodych ludzi, ich uprawnień i obowiązków.

Wizytujący zwracają też uwagę, że funkcjonujący w MOW zeszyt skarg i wniosków, dostępny dla wychowanków na korytarzu zawiera nieponumerowane strony. W czasie jego analizy przedstawiciel KMP dostrzegł wyrwaną stronę. Zasadne wydaje się więc ponumerowanie jego stron i monitorowanie jego zawartości przez odpowiednią osobę.

Wizytujący mieli też zastrzeżenia dotyczące sposobu prowadzenia przez personel akt osobowych wychowanków. W części z nich brakowało bowiem informacji o zapoznaniu wychowanka z prawami, obowiązkami i zasadami pobytu w Ośrodku (*dane osobowe usunięto*).

W części akt znajdowały się wprawdzie podpisy wychowanków pod oświadczeniami, nie były one jednak opatrzone datą (*dane osobowe usunięto*). W związku z powyższym dla celów dowodowych, zmierzających do ustalenia czasu zapoznania wychowanka z jego prawami i obowiązkami, zasadne wydaje się wpisywanie daty składanych oświadczeń. Taka praktyka ma miejsce w przypadku zapoznawania chłopców z innymi dokumentami (np. postanowieniami sądów, wezwaniami na rozprawę), ale jest też czasami praktykowana w przypadku składanych oświadczeń (*dane osobowe usunięto*).

Przedstawiciele KMP rekomendują aby każdorazowo odbierać w formie pisemnej potwierdzenie zapoznania wychowanka z jego prawami, obowiązkami i zasadami MOW, wpisując przy tym datę składanego oświadczenia.

5.4. Prawo do ochrony zdrowia

Wizytujący stwierdzają, że generalnie prawo wychowanków do ochrony zdrowia jest respektowane. Raz w tygodniu w MOW przyjmuje lekarz rodzinny, który w razie potrzeby wypisuje skierowania do lekarzy specjalistów. Z rozmów z wychowankami wynika, że mają

oni również stały dostęp do stomatologa. W sytuacjach nagłych wzywane jest pogotowie ratunkowe.

Pomimo wydanych w 2012 r. rekomendacji w tym zakresie, przedstawiciele KMP odnotowali, że w momencie przyjęcia nie wszyscy wychowankowie są badani przez lekarza. Obowiązująca w Ośrodku procedura w pkt. 10 wskazuje wprawdzie, że: *Robimy wywiad – czy przyjmuje leki, ma uczulenie, znaki szczególne, tatuaże i zapisujemy w zeszycie raportów, zapisujemy na wizytę do lekarza w najbliższym terminie*¹³, jednak z wypowiedzi wychowanków wynika, że lekarz przyjmuje osoby, które same się zgłoszą, natomiast nie każdy nowoprzyjęty wychowanek jest przez niego badany.

Przedstawiciele KMP podkreślają, że badanie lekarskie nowo przyjętego wychowanka jest konieczne celem oceny jego stanu zdrowia i pozwala na wstępne wykrycie ewentualnych przypadków niewłaściwego traktowania ze strony innych osób. Stanowi nie tylko mechanizm pozwalający na wykrycie odniesionych obrażeń, ale również zapewniający gwarancję dla personelu MOW, że skutki ewentualnego pobicia, są wynikiem zdarzeń do których doszło przed przyjęciem wychowanka do placówki.

Przedstawiciele Mechanizmu pragną odwołać się w tym miejscu do opinii Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) który wskazał, że *Lekarz powinien porozmawiać i przeprowadzić badanie każdego nieletniego tuż po jego przyjęciu do ośrodka pozbawienia wolności; poza wyjątkowymi okolicznościami rozmowa/badanie powinna być przeprowadzona w dniu przyjęcia. Jednakże osobą pierwszego kontaktu nowo przybyłego nieletniego ze służbą zdrowia może być wykwalifikowana pielęgniarka, która następnie składa sprawozdanie lekarzowi. Prawidłowo przeprowadzona procedura badania medycznego tuż po przyjęciu do ośrodka powinna umożliwić służbie zdrowia zidentyfikowanie nieletnich z potencjalnymi problemami zdrowotnymi (np. uzależnienie od narkotyków, skłonności samobójcze). Identyfikacja takich problemów na wystarczająco wczesnym etapie ułatwi przedsięwzięcie skutecznych działań zapobiegawczych w ramach programu opieki medyczno-psycho-socjalnej w danym ośrodku*¹⁴. Przedstawiciele KMP rekomendują objęcie niezwłocznymi badaniami lekarskimi wszystkich wychowanków przyjmowanych do Ośrodka.

---

¹³ Zob. pkt. 10 Procedury Przyjęcia Nowego Wychowanka – zatwierdzonej na zebraniu Rady Pedagogicznej MOW w Augustowie w dniu 5 grudnia 2015 r.

¹⁴ Zob. pkt. 39 Fragmentu Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12], dostępnego pod adresem: <http://www.cpt.coe.int/lang/pol/pol-standards.pdf>

Sygnalizowanym przez przedstawicieli KMP w 2012 r., a nie zrealizowanym przez dyrektora placówki zaleceniem jest założenie ewidencji wizyt lekarskich. Ewidencja taka pozwala na weryfikację częstotliwości udzielanych świadczeń medycznych, stwierdzonych obrażeń i podjętych czynności. W ocenie przedstawicieli KMP stanowi też mechanizm zabezpieczający przed niewłaściwym traktowaniem wychowanków. Dodatkowo wpisywanie przez lekarza krótkiego rozpoznania i zleconego leczenia może ułatwić pracę wychowawcom. Przedstawiciele Mechanizmu rekomendują założenie ewidencji realizowanych wobec wychowanków świadczeń medycznych.

5.5. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Z informacji udzielonych wizytujących przez personel i wychowanków wynika, że placówka nie dysponuje pokojem odwiedzin, w którym chłopcy mogliby spędzić wspólnie czas z bliskimi. Nie jest dopuszczalne odwiedzanie chłopców w pokoju (w czasie oglądu pomieszczeń na drzwiach sypialni wisiały kartki z napisem *zakaz wchodzenia do pokoju osobom nie zamieszkującym*). Mogą oni jednak spotkać się w jednej z sal (np. służącej do rekreacji wychowanków lub innego dostępnego pomieszczenia wskazanego przez personel) lub na zewnątrz na terenie ośrodka.

Przedstawiciele Mechanizmu rekomendują dyrektorowi placówki rozważenie utworzenia odrębnego pomieszczenia, służącego jako pokój odwiedzin. Takie rozwiązanie zapewniłoby większą intymność spotkania z bliskimi.

5.6. Prawo do praktyk religijnych

W wizytowanym Ośrodku istnieje obowiązek codziennego uczestnictwa w nabożeństwach religijnych. Za brak udziału w praktykach wychowankowie otrzymują punkty ujemne, mające znaczenie przy przyznawaniu przywilejów.

Przedstawiciele Mechanizmu przypominają, że praktyka taka jest niezgodna z obowiązującym art. 53 Konstytucji RP, zapewniającym każdemu wolność sumienia i religii oraz ustanawiającym zakaz zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych¹⁵.

Ponadto, również standardy zawarte w instrumentach prawa międzynarodowego wyraźnie wskazują na konieczność zapewnienia wszystkim wolności myśli, sumienia i wyznania. Reguły Narodów Zjednoczonych Dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) w zakresie posług religijnych

---

¹⁵ Zob. art. 53 ust. 1, 2, 4 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 7, poz. 483 ze zm.).

wskazują, że *Każdy nieletni ma prawo do przyjmowania wizyt duchownych swojego wyznania, uczestniczenia w obrzędach, ale także do nieuczestniczenia w nich i do swobody odmowy poddawania się religijnej edukacji i indoktrynacji* (Reguła 48). Z kolei w brzmieniu Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi *wolność myśli, sumienia i wyznania młodocianych powinna być w respektowana* (Zalecenie 87.1). *Instytucjonalny reżim powinien być zorganizowany w takim stopniu, w jakim możliwe jest praktykowanie przez młodocianych ich religii i przekonań, uczestnictwo w nabożeństwach lub spotkaniach prowadzonych przez upoważnionych przedstawicieli religii i wyznań, przyjmowanie wizyt prywatnych przedstawicieli religii lub wyznań oraz posiadanie ksiąg lub materiałów informacyjnych dotyczących ich religii lub przekonań* (Zalecenie 87.2). *Młodociani nie mogą być zmuszani do praktykowania religii, wyznania, uczestnictwa w nabożeństwach religijnych lub spotkaniach, udziału w praktykach religijnych lub akceptowania wizyt przedstawicieli którejkolwiek religii lub wyznania* (Zalecenie 87.3). Praktyka ta godzi również w Konwencję o Prawach Dziecka przyjętą przez Zgromadzenie Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., która w art. 14 stwierdza *Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania*.

Przedstawiciele KMP pragną ponadto podkreślić, że wymaganie od nieletniego udziału w czynnościach religijnych i stosowanie sankcji na niepodporządkowanie się tym wymaganiom, może w efekcie zaowocować postawą wręcz odwrotną od zamierzonej – postrzegania udziału w praktyce religijnej wyłącznie jako obowiązku i buntem wobec narzuconych zasad. Próba siłowej ingerencji światopoglądowej nie sprzyja też budowaniu pozytywnej relacji na gruncie personel – wychowanek. W związku z powyższym przedstawiciele KMP rekomendują wprowadzenie zasady dobrowolnego uczestnictwa wychowanków w praktykach religijnych.

5.7. Personel

Wszyscy pracownicy MOW legitymują się wykształceniem i kwalifikacjami zawodowymi odpowiednimi do pracy w warunkach młodzieżowego ośrodka wychowawczego. W ocenie zespołu wizytującego pożądanym byłoby jednakże poszerzyć zakres realizowanych kursów i warsztatów o zagadnienia dotyczące: udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, ochrony praw dziecka z punktu widzenia prawa i standardów międzynarodowych, sposobów radzenia sobie ze stresem i agresją, komunikacji interpersonalnej i przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu.

Z uwagi na wprowadzoną 20 kwietnia 2014 r. procedurę użycia środków przymusu bezpośredniego, zasadne jest również szkolenie praktyczne dotyczące bezpiecznego i prawidłowego stosowania ww. przymusu. W czasie wizytacji przedstawiciele KMP uzyskali wprawdzie informację o wewnętrznym kursie personelu dotyczącym ww. tematyki, przeprowadzonym przez dyrektora placówki, jednak oprócz części teoretycznej takiego szkolenia, dla zapewnienia bezpieczeństwa podopiecznych i personelu, wartym rozważenia jest jego realizacja w formie praktycznej.

Przedstawiciele KMP podkreślają, że w odniesieniu do kursów udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej i stosowania środków przymusu bezpośredniego, szczególnie ważne jest to, by były one realizowane w formie praktycznej, przez osoby o odpowiednich kwalifikacjach i doświadczeniu. Istotne jest również uaktualnianie i utrwalanie wiedzy we wskazanych obszarach.

W ocenie przedstawicieli KMP korzystne byłoby również zorganizowanie dla kadry placówki regularnych superwizji, służących rozładowaniu napięć powstałych w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych. Takie spotkania mogłyby przyczynić się również do polepszenia relacji pomiędzy personelem, co w rezultacie może mieć bezpośrednie przełożenie na jakość ich pracy i poziom sprawowanej opieki nad wychowankami.

Przedstawiciele KMP podkreślają też, że w ocenie CPT *personel powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz być w stanie pokierować i zmotywować osoby nieletnie, za które ponosi odpowiedzialność. Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków*¹⁶.

5.8. Dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

Należy podkreślić, iż placówka nie jest przystosowana do potrzeb osoby z niepełnosprawnością. Mimo że w MOW nie przebywał wychowanek mający trudności w poruszaniu się, to specyfika Ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona podopiecznych może dołączyć osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim lub o kulach. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki.

---

¹⁶ Zob. pkt. 33 Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12].

W związku z tym przedstawiciele KMP zalecają dostosowanie placówki do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się. Pracownicy KMP zaznaczają, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznic) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku. Przypomnieć w tym miejscu należy, że zgodnie z § 3 pkt 5 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.), zwanego dalej: rozporządzeniem, młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ponadto zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 roku przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Nadto Polska w dniu 6 września 2012 roku ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia.

W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają uwzględnić kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością, przy rozbudowie lub przebudowie placówki.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Augustowie:

- 1.1. podjęcie działań na rzecz wyeliminowania prowokującego, eskalującego konfliktu zachowania dwójki wychowawców,
- 1.2. wyeliminowanie stosowania wobec wychowanków odpowiedzialności zbiorowej,

- 1.3. odstąpienie od przeprowadzania przez personel MOW badań na obecność alkoholu i narkotyków w organizmie,
  - 1.4. zaprzestanie przeszukiwania wychowanków, ich rzeczy i pokoi,
  - 1.5. objęcie niezwłocznymi badaniami lekarskimi wszystkich wychowanków przyjmowanych do Ośrodka,
  - 1.6. założenie ewidencji realizowanych wobec wychowanków świadczeń medycznych,
  - 1.7. wprowadzenie dobrowolnego uczestnictwa wychowanków w praktykach religijnych,
  - 1.8. zorganizowanie wychowawcom kursów i warsztatów praktycznych wskazanych w punkcie 5.7. niniejszego raportu,
  - 1.9. rozważenie zorganizowania psychologowi i wychowawcom regularnych superwizji,
  - 1.10. rozważenie utworzenia pokoju odwiedzin,
  - 1.11. uzupełnienie tablic informacyjnych o dane teleadresowe instytucji stojących na straży praw człowieka, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 5.3. raportu,
  - 1.12. ponumerowanie zeszytu skarg i wniosków i stałe monitorowanie jego kompletności przez odpowiednią osobę,
  - 1.13. każdorazowe odbieranie w formie pisemnej potwierdzenia zapoznania wychowanka z jego prawami, obowiązkami i zasadami MOW oraz wpisywanie daty składanego oświadczenia,
  - 1.14.
2. dokonanie przeglądu pomieszczeń, z których mogą korzystać osoby z niepełnosprawnościami i ich dostosowanie, podczas najbliższego remontu placówki.

2. Zarządowi Fundacji *Cordis* z siedzibą w Augustowie:

- 2.1. Przekazanie środków finansowych na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.